УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПРИЈАВА ЗА ДОДЕЛУ СТИПЕНДИЈЕ

ZADUŽBINA MILIVOJA JOVANOVIĆA I LUKE ĆELOVIĆA

(Назив Задужбине или Фондације)

Молим да ми се на основу Конкурса, расписаног 22.10.2019. (датум) додели студентска стипендија за 2019/2020. школску годину.

Подаци из личне карте:

1) Презиме, средње слово и име Krstić, M., Jelena

2) Лични број грађана (ЈМБГ) 0502995795030

3) Адреса Ražana bb

4) Место пребивалишта (са поштанским бројем) Mrčići 31265

5) Општина Kosjerić

Назив факултета Ekonomski fakultet

Смер Ekonomska analiza i politika

Датум уписа у I годину студија 2014.

Година студија у школској 2019/2020. IV

Просечна оцена постигнута у току студија 7.14

E-mail jelenakrstic1995@gmail.com

Мобилни тел: 0640520190 Фиксни тел: /

Адреса за доставу обавештења jelenakrstic1995@gmail.com

Напомене и додатне информације:

Изјављујем под моралном и кривичном одговорношћу:
- да су унети подаци тачни
- да нисам корисник ниједне друге стипендије

Подносилац пријаве

Обавезно доставити уз пријаву:
- Фотокопију личне карте или штампани подациса електронске личне карте
- Уверење о уписаној школској години
- Уверење о просечној оцени студија

Уколико је конкурсом тражено доставити и:

И З Ј А В А

Име и презиме: Јелена Крстић

Број индекса: 1225/14

Изјављујем

да је стручни рад под насловом:

Кејнзова економска теорија и политика - активистичка економска политика и Велика рецесија 2008. године

- резултат сопственог стручног / истраживачког рада и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Београду, 04.11.2019.

Потпис даваоца Изјаве

_____

Економски факултет
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУКА

Београд, 04.11.2019.

Поштовани,

Рад „***Кејнзова економска теорија и политика – активистичка економска политика и Велика рецесија 2008. године***“, ауторке Јелене Крстић, бави се економском анализом Кејнзове економске теорије, његовим препорукама за економску политику, неопходношћу државног интервенционизма у условима кризе, као и узроцима Велике економске кризе из 2008. године.

Први део рада бави се кратком ретроспективом економских идеја до појаве Кејнзове теорије, такође, укратко је представљена и Кејнзова биографија. У другом делу рада, колегиница Крстић, представља основне идеје Кејнзове економске политике, посматрање привредних циклуса као варијабли на које се може утицати инструментима економске политике, потребу утицања државе на привредну активност у условима рецесије, Кејнзову монетарну теорију и теорију незапослености. Узроци који су довели до економске кризе 2008. године, последице погрешних економских и политичких потеза, Кејнзов приступ решавању рецесије, као и препоруке за превазилажење кризе, представљени су у трећем делу овог рада.

Имајући у виду посвећеност колегинице Јелене у изради овог рада, занимању за тему економске политике и релевантности коришћене литературе, радо препоручујем наведени рад.

проф. др Миомир Јакшић, редовни професор,
Катедра за економску теорију и анализу,
Економском факултету Универзитета у Београду

ČITAČ ELEKTRONSKE LIČNE KARTE: ŠTAMPA PODATAKA

Podaci o građaninu

Prezime:	КРСТИЋ
Ime:	ЈЕЛЕНА
Ime jednog roditelja:	MILINKO
Datum rođenja:	05.02.1995.
Mesto rođenja, opština i država:	UŽICE, UŽICE, REPUBLIKA SRBIJA
Prebivalište i adresa stana:	MRČIĆI, KOSJERIĆ, NEMA ULICE BB
Datum promene adrese:	Nije dostupan
JMBG:	0502995795030
Pol:	Ž

Podaci o dokumentu

Dokument izdaje:	ПС У КОСЈЕРИЋУ
Broj dokumenta:	010044551
Datum izdavanja:	04.04.2018.
Važi do:	04.04.2028.

Datum štampe: 26.11.2019.

1. U čipu lične karte, podaci o imenu i prezimenu imaoca lične karte ispisani su na nacionalnom pismu onako kako su ispisani na samom obrascu lične karte, dok su ostali podaci ispisani latiničkim pismom.
2. Ako se ime lica sastoji od dve reči čija je ukupna dužina između 20 i 30 karaktera ili prezimena od dve reči čija je ukupna dužina između 30 i 36 karaktera, u čipu lične karte izdate pre 18.08.2014. godine, druga reč u imenu ili prezimenu skraćuje se na prva dva karaktera.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Број досијеа 1225/14
Београд, 09.10.2019.

Образац 192

EKONOMSKI FAKULTET
BEOGRAD, Kamenička 6
P. FAH 409, FAX 39-560

На основу члана 29. Закона о општем управном поступку, Економски факултет Универзитета у Београду, издаје

У В Е Р Е Њ Е

Да је Јелена Крстић рођен-а 05.02.1995. (датум и година)

у Ужицу, Република Србија,

уписан-а **први пут школске** 2014/2015 на основне академске студије.

У школској 2019/2020. години именовани-а је уписан-а као:

а) студент који се сам финансира **б) студент који се финансира из буџета**

1. На студије које трају четири године - осам семестара (240 ЕСПБ).
2. На студије које трају три године - шест семестара (180 ЕСПБ).

Уверење се издаје на лични захтев, а ослобођено је таксе на основу члана 19. тачка 7 Закона о административним таксама.

(М.П.)

(одговорни радник)

KEJNSOVA EKONOMSKA TEORIJA I POLITIKA - AKTIVISTIČKA EKONOMSKA POLITIKA I VELIKA RECESIJA 2008. GODINE -

Jelena Krstić
Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
jelenakrstic1995@gmail.com

UVOD

Od osnivanja ekonomske nauke kao naučne discipline (objavljivanje *Bogatstva naroda Adama Smita 1776. godine*) pa do kraja dvadesetih godina XX veka, u naučnim krugovima nije pravljena razlika između makroekonomskih i mikroekonomskih dešavanja, dok je celokupna ekonomska analiza bila usmerena na dug rok. Međutim, ekonomska kriza 1929. godine *(Velika depresija)* je pokazala da dotadašnja ekonomska doktrina klasičnih ekonomista nije mogla da odgovori na trenutna nacionalna i međunarodna ekonomska i privredna dešavanja, te takođe dolazi i do krize u naučnim krugovima. Dubini krize doprinelo je i mišljenje vezano za privredne cikluse, koji su tretirani kao prirodna pojava, te pasivnost u nemešanju države u ekonomske aktivnosti i čekanju da kriza prođe.

Velike revolucionarne ideje u dotadašnju ekonomsku nauku i politiku doneo je Džon Majnard Kejns, engleski ekonomista, koji nosi ,,titulu" oca makroekonomije. Kejns je svoj prvi uticaj pokazao u ,,*Ekonomskim posledicama mira"*, knjizi u kojoj je kritikovao saveznike na mirovnoj konferenciji posle I svetskog rata i nametanje ogromnih ratnih reparacija Nemačkoj, što će imati pogubne posledice za Nemačku ali i za Evropu. Privredne cikluse je video kao nešto na šta se može i mora uticati, dok je država ,,dužna" da vodi ekonomsku politiku u pravcu savladavanja krize i otklanjanju njenih posledica. Donosioci mera ekonomske politike trebaju da aktivno učestvuju u ekonomskim aktivnostima, kao i da preduzimaju mere koje će usmeravati ekonomsku aktivnost ka optimumu, napuštajući tako dotadašnju doktrinu nemešanja i pasivnog posmatranja. Kejns je svojim radom doneo revoluciju u ekonomsku nauku 30-ih godina XX veka, menjajući do tada ,,tradicionalna" shvatanja ekonomskog i privrednog sistema nacije.

Ekonomska kriza 2008. godine *(Velika recesija)* kao i ekonomska dešavanja u kasnijim godinama dovele su u pitanje Fridmanov koncept ekonomske politike, kao i preispitivanje postavki neoliberalnog ekonomskog sistema. Iako napuštnena kejnzova ekonomska doktrina 70-ih godina XX veka, ponovo postaje aktivna pri kraju prve dekade XX veka. Preduzete mere za prevazilaženje krize, kao i za buduću prevenciju, ukazuju da se kao ,,najbolji" pokazao kenzijanski model ekonomske politike.

I) DŽON MAJNARD KEJNS I RAZVOJ KENZIJANSKE IDEJE

Do pojave teorije Džona Kejnsa i razvoja njegovih ideja, u ekonomskoj teoriji nije pravljenja distingcija između makro i mikro ekonomije[1]. Ova razlika igra važnu ulogu u savremenoj ekonomskoj teoriji. Mikroekonomska analiza je usmerena na analiziranje ponašanja mikroekonomskih subjekata, tj. na ponašanje potrošača i preduzeća, kao i analizu tržišnog mehanizma, koji preko cenovnih signala vrši alokaciju resursa i usmeravanje mikrosubjekata ka racionalnom ponašanju. Makroekonomija je usmerena na razmatranje nacionalne i

[1] ,,Poreklo reči mikroekonomija i makroekonomija nije u potpunosti razjašnjeno, ali mnogo toga ukazuje na to da je njihov tvorac Ragnar Friš, koji je u članku iz 1933. pojmove mikrodinamika i makrodinamika". (Istorija ekonomskih ideja)

internacionalne privrede kao složenih ali povezanih i konherentnih sistema. Makroekonomska analiza je takođe usmerena na makroekonomske agregate, koji pokazuju performanse nacionalne ili međunarodne privrede, i kao takvi predstavljaju indikatore i smernice za donosioce ekonomske politike kako bi se ostvarili zacrtani ciljevi ili kako bi se preduzele korektivne mere, sa ciljem sprečavanja ili ublažavanja negativnih ekonomskih ciklusa, a podsticanja rastuće faze privrede. U ove agregate spada (ne)zaposlenost, inflacija, kretanje konjukture, ekonomski rast/pad, rast BDP, deficit tekućeg i platnog bilansa, itd. Većini ekonomista ranijih godina ova dihotomija ekonomske nauke nije bila poznata.

Džon Majnard Kejns (1883-1946) je rođen u Engleskoj, Kembridž. Džonom otac, Džon Nevil Kejns, takođe je bio ekonomista, koji je svoju karijeru započeo knjigom *Obim i metod političke ekonomije*[2] *(1891)* , ali je ubrzo odustao od svog naučnog rada i posvetio se univerzitetskoj administraciji. Džon Majnard je znanje sticao na elitnoj školi Iton, a zatim na Univerzitetu u Kembridžu, i to prvo iz matematike, a pod uticajem Alfreda Maršala, ekonomija postaje glavna oblasti njegovog akademskog interesovanja. Posle završenih osnovnih studija, polaže državni ispit i stupa u Ministarstvo za Indiju, a kasnije prelazi u Ministarstvo finansija. 1909. godine objavljuje *Traktat o verovatnoći*, kojim je stekao doktorat i mesto u teoriji verovatnoća, a tematski ovo delo je između matematike i filozofije. Velika prekretnica u njegovom životu, kao i kraj njegove administrativne karijere, dogodio se 1918. godine, kada je posle I svetskog rata imenovan za britanskog člana delegacije na mirovnoj konferenciji u Versaju. Svoju značajnost u rešavanju relevantnih ekonomskih problema Kejns je zadobio objavljivanjem *Ekonomskih posledica mira (1919)*, u kojim iznosi svoj zabrinjavajući stav o politici saveznika prema poraženoj Nemačkoj i prevelike ratne odštete – koje po njemu ugrožavaju nemačku al i evropsku ekonomiju. Kejns je živeo u doba kada se britanska imperija raspadala, hrišćanski uticaj i poredak slabio, a uspon je doživljavala nauka i eksperimeti. *,,Posebno mesto pripada njegovim teorijskim nastojanjima i praktičnom delanju da se održi ili barem saobrazi mesto Britanije u svetskom sistemu. On je bio, piše Skidelski, nepokolebljivi pristalica Pax Britannica, nespreman da prihvati bilo čiju drugu vodeću ulogu, bio je pro-nemački i anti-francuski opredeljen, što potvrđuje niz zaista izuzetno zanimljivih Kejnsovih ocena i postupaka, koji stavljeni u istorijsku retrospekciju proteklih pola veka osvetljavaju, na zapanjujući način, poziciju britanske administracije, onda i danas, spram SAD, Nemačke, učešća u ratu, svetskih finansija, komunizma i sl"*[3] .

Posle konferencije vraća se u Kembridž i počinje sa nastavom i istraživanjima. Međutim, nikada nije bio professor na Univerzitetu Kembridž, već je bio honorarni predavač na Kraljevskom koledžu. Prvi veći doprinos Kejns ostvaruje objavljivanjem *Traktata o monetarnoj reformi* (1923), u kojem pokazuje svoje veliko praktično znanje o funkcionisanju finansijkog tržišta, dok je u *Raspravi o novcu* (1930) želeo da izvede dinamičnu makroteoriju iz niza jednačina koje su gotovo računski indetiteti. Njegova glavna knjiga *Opšta teorija zaposlenosti, kamata i novca* (1936) donosi mu slavu ekonomskog teoretičara. U ,,zoru" II svetskog rata angažovan je kao savetnik britanske vlade, a najveći doprinos je ostvario u uspostavljanju međunarodne saradnje o rešavanju posleratnih monetarnih i finansijskih problema, iz čega proizilazi Bretovudski sporazum. Zbog velikog radnog napora kojem je bio izložen i posledica srčanog udara Kejns je preminuo u 63. godini života.

---

[2] U ovoj knjizi je predstavljeno sistematično poređenje istorijskog i teorijskog pristupa ekonomskoj nauci, a usko je povezana sa nemačko-austrijskim sukobom oko metoda.

[3] Jakšić, M., Praščević, A., 2011., Makroekonomska analiza, Beograd, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu;

II) AKTIVISTIČKA EKONOMSKA POLITIKA KENZIJANSKE ŠKOLE EKONOMSKE MISLI

Pre pojave kenzijanske ekonomske škole, u ekonomskoj nauci je vladalo mišljenje da su fluktuacije ekonomske aktivnosti poremećaji na koje se ne može uticati i na koje ekonomska politika nema uticaj. Ostavljene da deluju, bez ikakve državne intervencije, ove fluktuacije su nanosile ogromne gubitke nacionalnim ekonomijama, a prema tome i međunarodnoj trgovini. Iako su gubici bili očigledni, fluktuacije su smatrane neizbežnim, a intervencija države se smatrala neadekvatnom i bez rezultata, jer su ekonomisti klasične škole ekonomske misli ,,verovali" da je tržište samoregulišući mehanizam[4], a da će se privreda oporaviti sama od sebe. Intervencija države bi bila suvišna jer tržište omogućava punu zaposlenost faktora proizvodnje i najracionalnije vrši alokaciju faktora proizvodnje.

Da je dotadašnje verovanje bila zabluda pokazala je Velika ekonomska kriza 30-ih godina XX veka, otkrivajući svu nemoć tržišnog mehanizma da se prilagodi i reši velike poremećaje privrede. Klasičari nisu mogli da objasne veliki pad realne proizvodnje i zaposlenosti, kao i njihovo veliko odstupanje od ravnoteže. Međutim, Džon Kejns je dao objašnjenje objavivši svoje kapitalno delo ,,*Opšta teorija zaposlenosti, kamata i novca*", u kojem je takođe predložio dalje korake. Od ovog momenta privredni ciklusi i fluktuacije u ekonomskoj aktivnosti se posmatraju i analiziraju kao varijable na koje se može i ,,mora" uticati, a veliki broj ekonomista prihvata da se monetarna i fiskalna politika mogu koristiti kao instrumenti kojima se može usmeravati agregatna tažnja, kojom bi se osiguralo visok nivo zaposlenosti, visok ekonomski rast i cenovna stabilnost.

Jedan od najvećih doprinosa Kejnsove teorije je uvođenje koncepta nevoljne nezaposlenosti u ekonomksu teoriju. Klasična ekonomska misao je polazila od Sejovog zakona tržišta[5] i nivoa pune zaposlenosti, dok je nezaposlenost bila privremena, frikciona ili voljna. Iz ovoga proizilazi da je nezaposlenost posledica odbijanja faktora proizvodnje da budu aganžovani po ceni jednakoj njihovom marginalnom proizvodu, a Kejns je dokazao da ova hipoteza važi samo za pojedinačni specifični slučaj i da nije opšte pravilo.

Kenzijanska teorija ističe nesposobnost tržišnog mehanizma da automaski (bez mešanja države) obezbedi nivo investicija koji bi doveo do pune zaposlenosti faktora proizvodnje bez rasta inflacije. Ono što se u privredi dešava je da u jednom period bude nizak nivo investicija, koji generiše nezaposlenost, a u drugom bude previsok, pa generiše inflaciju. Glavni analitički instrument kenzijanske politike je Filipsova kriva, koja pokazuje da je moguća nagodba inflacija-nezaposlenost, odnosno da je moguće rastom inflacije smanjiti nezaposlenost, i obrnuto. Kejns je smatrao da će padom nivoa cena, u slučaju nepromenjene ukupne novčane mase, doći do povećanja realne vrednosti novca koje će dovesti do sniženja kamatnih stopa, a rasta investicija i dohotka. Međutim, Kejns je isticao da fluktuacija cena u privredi nije dovoljna i da je slaba, te se ne može koristiti kao pouzdani instrument ekonomske politike. Kako bi se ovaj problem rešio potrebno je veštački izazvati fluktuaciju cena pomoću rasta ponude novca.

Ovom Kejnsovom mišljenju protivio se Pigu, koji je objašnjavao da promena kamatnih stopa ne deluje na agregatnu tražnju, već pad cena dovodi do bogaćenja imalaca novca, te oni povećavaju svoju potrošnju i na taj način povećavaju agregatnu tražnju. ,,*Pigu, takođe, smatra da opšte sniženje nadnica dovodi do sniženja opšteg nivoa cena i na taj način ne dovodi do pada realne*

---

[4] Ovo mišljenje ukazuje na laissez-faire ekonomsku politiku, odnosno nemešanje donosilaca ekonomske politike u privredna dešavanja.

[5] Sejov zakon: proizvodi se razmenjuju za proizvode, svaki kupac je prodavac, svaki prodavac je kupac; tražnja stvara ponudu, ponuda stvara tražnju .

nadnice, a može uticati na povećanje potrošnje zato što je povećana vrednost novca koji poseduju pojedinci. Međutim, kenzijanci ističu da iako sniženje nadnica može imati pozitivne efekte sa stanovišta pojedinačnog ekonomskog subjekta (kroz sniženje troškova, ne menjajući tražnju za proizvodima), ono može imati negativne posledice po nacionalnu ekonomiju pošto pre snižavanja nadnica može doći do snižavanja dohodaka i potrošnje. Ukoliko firme očekuju snižavanje tražnje, onda neće zaposliti dodatan broj radnika iako je smanjena nadnica. Takođe, opšte snižavanje nadnica utiče na pogoršanje položaja dužnika. Sa druge strane, ovakvo sniženje može negativno uticati na poverenje radnika, naročito ukoliko se očekuje da se može ponoviti u budućnosti. Pozitivan efekat može biti u povećanju izvozne tražnje, ali samo pod uslovom da se opšte sniženje nadnica dogodi u jednoj zemlji"[6] .

Veliki značaj u ekonomskoj politici kenzijanaca ima efekat multiplikacije, koji pokazuje veći rast agregatne tražnje od inicijalne državne potrošnje. Zbog toga se kenzijanci zalažu za aktivističku ekonomsku politiku i intervenciju države kroz podsticanje agregatne tražnje u uslovima recesije, i sprečavanja ili obuzdavanja pregrejavanja u uslovima rasta. Oni ističu da je mehanizam prilagođavanja cena i nadnica nepouzdan i spor, da ne postoji dovoljna fleksibilnost sistema tržišne ekonomije (koja proističe iz nedovoljne fleksibilnosti cena). ,,*Ako cene nisu perfektno fleksibilne, transakcije se odvijaju po neravnotežnim cenama, a usporeni procesi usklađivanja nivoa cena generiraju deflacione pritiske koji teže ka formiranju relativno niske zaposlenosti faktora proizvodnje*"[7]. Privredni ciklusi će biti prisutni, a tržišni mehanizam neće voditi automatskom uspostavljanju ravnoteže, zbog nepostojanja koordinacije ekonomskih subjekata i uslova neizvesnoti i nesavršenih informacija. Kejns ukazuje na to da je puna zaposlenost kratkoročna pojava, tako da se ,,*naša redovna situacija ogleda u jednom srednjem stanju koje nije očajno, ali nije ni zadovoljavajuće*"[8] .

Sistemsku ravnotežu ,,*remete injekcije – prilivi u sistem (nove investicije) i odlivi – štednja, koje nisu ni jednake, ni povezane, jer štede i investiraju ljudi iz različitih pobuda, te Kejn pokazuje da se nivo privredne aktivnosti može spustiti na opasno nizak nivo*"[9].

Kako bi se adekvatno odgovorilo na fluktuacije ekonomske aktivnosti Kejns je isticao kratkoročni pristup, odnosno usmerenost na kratak rok. On naglašava uticaj frikcionih faktora i rigidnosti, koji otežavaju prilagođavanje tržišnog mehanizma ka privrednoj ravnoteži, pa zaključuje da se sistem, ,,*po pravilu, nalazi u neravnoteži i da, ekonomska politika treba permanentno i u kratkom roku da deluje u pravcu korigovanja performansi ekonomije*"[10] . Kako bi se to ostvarilo kreatori ekonomske politike trebaju da aktivno koriste fiskalnu i monetarnu politiku u cilju podsticanja realnog rasta, uz ograničenje – prevelika inflacija. Kad god bi se pojavili znaci recesija država bi trebalo da povećava svoju potrošnju i snižava poreze (odnosno vodi ekspanzivnu fiskalnu politiku, sa ciljem nadoknade manjka privatnih investicija), pri tome, finansirajući deficit budžeta emisijom državnih obveznica (a ovako stvoren deficit u uslovima recesije trebalo bi pokriti suficitom u periodu ekspanzije). Što se tiče monetarne politike, ona treba da bude ekspanzivna u uslovima recesije, odnosno podrazumeva ekspanziju kredita (niže kamatne stope), koja će stimulisati investicionu aktivnost i kao krajnje proizvode će imati povećanje proizvodnje, BDP-a i zaposlenosti.

---

[6] Dimitrijević, B., Fabris, N., Vladušić, Lj., Radović, M., & Jandrić, M., 2016, Ekonomska politika – regionalni aspekti, Beograd, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu; str. 59;
[7] Dimitrijević, B., Fabris, N., Vladušić, Lj., Radović, M., & Jandrić, M. , 2016, Ekonomska politika – regionalni aspekti, Beograd, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu; str. 61;
[8] Kejns, Dž., 1936, Opšta teorija zaposlenosti, kamata i novca , Beograd: Kultura, 1956;
[9] Jakšić, M., Praščević, A., 20 11., Makroekonomska analiza, Beograd, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu;
[10] Dimitrijević, B., Fabris, N., Vladušić, Lj., Radović, M., & Jandrić, M., 2016, Ekonomska politika – regionalni aspekti, Beograd, Centar za izd avačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu; str. 62;

U uslovima recesije i pada ekonomske aktivnosti pojedinci teže oslobađanju od gotovog novca, što čini da je kamatna elastičnost tražnje za novcem beskonačna, pa prema Kejnsovoj teoriji, tada postoji opasnost od upadanja u zamku likvidnosti. Ona podrazumeva situaciju u kojoj kreatori ekonomske politike nastoje na podstaknu investicije, te sprovode ekspanzivnu monetarnu politiku i snižavaju kamatne stope, povećavaju ponudu novca. Međutim, zbog neizvesnosti koja je prisutna u ovakvim situacijama, pojedinci žele da zadrže novac u najlikvidnijem obliku. Usled svih navedenih faktora dolazi do situacije u kojoj su kamatne stope niske, a investicije nedovoljne, pa ni snižavanje cena ni novčana emisija nemaju za posledicu rast zaposlenosti, odnosno pad nezaposlenosti. ,,*Kada je kamatna stopa jednaka nuli, privreda upada u zamku likvidnosti. Centralna banka može da poveća likvidnost – to jest, da poveća ponudu novca. Međutim, ova likvidnost upada u zamku. Pri nepromenjenoj kamatnoj stopi, koja je jednaka nuli, finansijski investitori namerno zadržavaju dodatni novac. Ako je pri toj nominalnoj kamatnoj stopi jednakoj nuli tražnja za dobrima i dalje suviše mala, onda ne postoji više ništa što monetarna politika može da učini da poveća proizvodnju*"[11] . Kejns zaključuje da je u ovakvim slučajevima monetarna politika nemoćna, i da kreatori ekonomske politike trebaju da se fokusiraju na sprovođenje aktivne fiskalne politike.

III) SVETSKA EKONOMSKA KRIZA (2008) I KENZIJANIZAM

Od osamdesetih godina prošlog veka pa sve do 2008. godine svetsku i evropsku ekonomiju obeležila je makroekonomska stabilnost, a period je poznat kao ,,Velika umerenost" (Great Moderation). Dve decenije ranije, akcenat je bio na makroekonomskim debatama, a 70-ih godina na problemima ekonomske politike, inflacije i nezaposlenosti. Bitka sa inflacijom je dobijena i to je pogodovalo ekonomiji u celosti. Ostvarivane su stabilne stope rasta društvenog proizvoda i nije bilo velikih potresa, većih recesija ili naglih porasta nezaposlenosti (Tasić 2012).

Na akademskom nivou Fridman (Nobelova nagrada za ekonomiju 1976. godine) i monetarizam su potpuno nadvladali kenzijanska učenja. Mnogim ekonomistima i intelektualcima se nisu u potpunosti dopadale ideje potpuno liberalizacije tržišta, Fridmanova liberalna politika, i njegove preporuke za uklanjanje države iz ekonomije. Išao je toliko daleko da je predlagao uklanjanja centralnih banaka ili smanjivanje njihovog uticaja. Zbog tog otpora sredinom sedamdesetih godina pojavili su se novi kenzijanci, koji su prihvatili neoborive Fridmanove makroekonomske zaključke, dok su zadržali druge oblike državnog intervencionizma. Stara Filipsova kriva je odbačena, a prihvata se kratkoročna Filipsova kriva ili Filipsova kriva upotpunjena očekivanjima. Oni prihvataju i važnost količine novca i monetarne politike. Ono što ih razlikuje od monetarista je shvatanje transmisionog mehanizma monetarne politike. Po pitanju fiskalne politike novi kenzijanci joj pridaju veći značaj, dok su monetaristi protiv nje jer za njom nema potrebe (stimulacija ekonomske aktivnosti može doći umerenom monetarnom ekspanzijom, a ne štetnim povećanjem budžetskog deficita). Od 80-ih godina XX veka pojavio se novi pravac koji je nasledio monetariste, bili su to novi klasičari. Oni su ideološki i institucionalni naslednici[12], ali ne i teorijski. U suštini teorije kenzijanci su bliže monetaristima od novih klasičara. U svoje radove novi klasičari unose matematičku prefinjenost; za koju se ispostavilo da se oslanja na sumnjive pretpostavke (kao što je pretpostavka o savršenoj racionalnosti tržišnih aktera).

Šta onda izaziva krizu? Ukoliko se ljudi ponašaju racionalno, tržište savršeno, a novac je neutralan

---

[11]Blanšar, O., 2012, Makroekonomija, Beograd, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu;

[12]Institucionalni naslednici – naslednici mnogobrojnih ekonomista sa Univerziteta u Čikagu (monetaristi); ideološki naslednici – tržišna rešenja, pre nego državna intervencija.

kako objasniti uzroke krize. Novi klasičari navode da krize nastaju u realnom sektoru tj. da su ciklične promene posledice realnih šokova (kao što je iznenadni tehnološki napredak – ekonomski bum; prirodne nepogode; rast svetske cene nafte i sl. – recesija).

Od osamdesetih, akademska ekonomija će se, naročito pod uticajima novih klasičara i nešto manje novih kenzijanaca, pretvoriti u takmičenje u konstruisanju modela, sa srazmerno malo supstance u smislu ekonomskih argumenata (Tasić 2012). Sa dolaskom krize, akademska javnost je otpočela oštre debate o tome šta treba raditi. Glavna podela u gledištima na ekonomiju je ista ona koja je postojala između kenzijanaca i monetarista u načinu vođenja ekonomske politike, čiji su argumenti poznati još od sedamdesetih godina prošlog veka.

Što se tiče ekonomskih dešavanja, posle internet bum a i novog talasa globalizacije, poslovni optimizam je cvetao. Vrednost na berzama je neprestano rasla, zemlje socijalistikog nasleđa su privodile process tranzicije kraju, a zemlje poput Kine i Indije sustizale su razvijene zemlje. Čak i kad se pokazalo da ova idilična slika počinje da se kvari i polako da nestaje, mnogi nisu ni bili svesni šta predstoji. Oni koji su krizu predviđali i mnogo ranije bili su ismejani i malo ko je obraćao pažnju na njihove prognoze crnog scenarija.

Šta je moglo da bude uzrok ovakve katastrofe? Od početka krize pa do danas, napisane su mnoge knjige i radovi na temu uzroka krize. Ključno je razgraničiti da ovu finansijsku, privrednu i ekonomsku krizu, nisu izazvali pojedinačni uzroci koji su pomalo doprinosili krahu, već je to posledica većeg broja uzroka i okolnosti koje su se poklopile. U početku je kriza pripisivana anomalijama kapitalizma i smatrana za tržišnu grešku. Jedni su isticali da su glavni uzroci pohlepni bankari, a drugi državu (socijalni krediti). Kako ističe Adam Smit ,,svoju večeru ne dobijamo zbog dobroćudnosti mesara, pivara ili pekara, već zbog njihove težnje ka o stvarivanju sopstvenog interesa. Ne obraćamo se njihovoj humanošću već njihovom samoljublju i nikad ne govorimo o našim potrebama već o njihovoj dobiti" (Smith 1994) . Na udaru je bio i Fed i njegova kritika lakih kredita. Međutim, kako se pokazalo na vremenskoj distanci, mnogobrojni uzroci i propusti, logično, doveli su do potpunog kolapsa sistema.

a) Svetska ekonomska kriza 2008. godine

Ono što je činilo podlogu za nastanak duboke krize jeste opuštena blaga kreditna politika američkog Feda-a i drugih centralnih banaka sredinom 2000-ih, a kasnije njeno naglo zatezanje. Na početku decenije Fed je sprovodio ekspanzivnu monetarnu politiku, što je vodilo niskim kamatnim stopama. Ovo je vodilo brzom rastu cena nekretnina i naglog povećanja bankarskih kredita nelikvidnim dužnicima. Dok nakon 2006. godine centralne banke počinju da vode restriktivnu monetarnu politiku. Ovakav oštar zaokret najverovatnije je uzrok opšteg pada cena nekretnina u SAD-u. Nakon 2006. godine prvi put je zabeležen pad cena u svim državama, do tada u jednoj državi cene su mogle da rastu, dok su u drugoj beležile pad. Pad cena nekretnina doveo je do napuštanja kuća od strane njihovih hipotekarnih vlasnika.

U tradicionalnom bankarstvu banke procenjuju kreditne sposobnosti zajmoprimaca, obrađivale su njihove zahteve, nadgledale trošenje sredstava i naplaćivale ih uvećane za kamatu. Sa druge strane, štediše su svoj odnos sa bankama formirale na poverenju, tj. da će im pozajmljen novac biti vraćen. Opreznost banaka postiže se proverov finansijskog zdravlja zajmoprimca, tj. njegovih primanja. Bankarski sistem je bio podložan moralnom hazardu, tj. dolazilo bi do kolektivizacije gubitaka, dok bi dobit bila zadržavana. Takođe, pogrešni podsticaji doveli su da bankari budu kratkoročno orijentisani i da preuzmu ogromne rizike. Opet, jer su znali da iako banka propadne oni mogu da profitiraju, što se posle krize pokazalo kao ispravno. Tradicionalne banke su svoj profit ostvarivale na osnovu razlike između aktivne i pasivne kamatne stope, koja nije bila

ogromna. Za razliku od toga, modern banke svoje profite baziraju na provizijama. Inovativni finansijski instrumenti zasnovani na hipotekarnim kreditima zasnivali su se na izmeštanju rizika iz banaka i da se ostvari što veća provizija. Često, instrumenti su pravljeni tako da zaobiđu regulative i kontrolu, te su doveli do povećanja rizika.

Sekuritizacija je ponudila bankarima da upakuju više hipotekarnih kredita i da ih prodaju investitorima. Značaj sekuritizacije za banke je diverzifikovanje i podela rizika. Ovaj process je doprineo širenju asimetričnih informacija. Kupcima ovih bankarskih proizvoda (koji su se sastojali od snopova različitih hipotekarnih kredita) bude veoma teško da oceni rizik svog ulaganja i kompleksnosti samog proizvoda.

Početak krize vezuje se za bankrot investicione banke Liman Braders, koju država nije htela da spase iako je pomogla investicionoj banci Bear Sternsu. Panika na finansijskom tržištu nastala je nakon što su američki senatori Ber Bernanke i Henk Polson tražili od kongresa 700 milijardi dolara za pomoć finansijskom sektoru. Da bi sačuvali anonimnost banaka nisu naveli imena, već su za to označili finansijski sistem. Nakon toga zavladala je panika, jer se nije znalo kojim tačno bankama treba pomoć, pa je poslovanje zdravih banaka sa drugim klijentima bilo obustavljeno. Ova neizvesnost je bila od presudnog značaja, jer je formirala vrednost hipotekarnih obveznica.

,,*Svakodnevna kolebanja profita postojećih investicija, koja su očigledno prolazne i beznačajne prirode, pokazuju tendenciju da vrše sasvim preteran, pa čak i besmislen uticaj na tržište… Konvencionalne procene, plod masovne psihologije velikog broja neupućenih pojedinaca, izložena je žestokim kolebanjima usled nagle promene mišljenja prouzrokovane činiocima koji stvarno i nemaju neki veliki uticaj na očekivani prinos, a sve zbog toga što ubeđenju nedostaju jaki koreni koji bi mu omogućili da se održi*". (Kejns 1936)

Ključ širenja krize sastojao se u hipotekarnim obveznicama. Naime, na međubankarskom tržištu banke su jedna drugoj pozajmljivale sredstva. Često su se kao koletaral za pozajmicu koristile obveznice. Početkom krize, nije se znalo koliko uopšte ima ovih obveznica, koje su vrednosti i ko im je vlasnik. Da bi se utvrdila vrednost potrebno je ući u svaku obveznicu pojedinačno, pogledati kvalitet dužnika, verovatnoću vraćanja i druge detalje. Haos koji je zavladao, izazvan neizvesnošću prekinuo je ove rutinske pozajmice među bankama.

Vlada SAD je odlučila da otkupi ove obveznice od banaka. Pošto je zbog neizvesnosti vrednost ovih obveznica bila sporna, vlada ih je otkupila po pređašnoj ceni, kao da se radi o najkvalitetnijim hartijama od vrednosti sa kojima nema ništa sporno. U zamenu banke su dobile gotov novac, a teret krize podneli su poreski obveznici.

Iako, žestoko kritikovan kenzijanizam i aktivistička ekonomska politika, upravo , kao mere za rešavanje i prevazilaženje krize, su korišćeni kao rešenje.

b) Mere ekonomske politike za prevazilaženje krize

Mere za rešavanje krizne situacije obuhvataju vođenje aktivne ekonomske politike. Podrazumevaju aktivno uključivanje donosioca ekonomske politike u process rešavanja krize. Ove mere, nastanak i prevazilaženje ekonomske krize 2008. godine, dovele su u pitanje monetarističko i neoliberalno forsiranje tržišnog mehanizma, kao i apsolutnu minimizaciju državnih funkcija.

Mere monetarne politike usmerene su na smanjenje referentne kamatne stope kako bi posle duple recesije podstakle privrednu aktivnost i investicije. Takođe, smanjene su stope obaveznih rezervi,

sa ciljem povećanja kreditne multiplikacije i povećanja raspoloženosti kreditnih sredstava; povećana je regulative i transparetnost bankarskog poslovanja.

Izvršena je i konsolidacija i reforma finansijskog sektora: izvršena je dokapitalizacija i nacionalizacija pojedinih banaka, kako bi se sprečio bankrot i bankarska panica (banke u SAD, Nemačkoj, Španiji, Velikoj Britaniji, Irskoj). Došlo je do ubrizgavanja finansijskih sredstava kako bi se restruktuirala i preuzela kontamirana aktiva i rizik, formirane su agencije za osiguranje depozita, uvedena su posebne garancije za međubankarske transakcije.

Fiskalna politika je usmerena na mere podsticanja agregatne tražnje (kontraciklične kenzijanske mere, karakteristično za SAD) i na mere štednje (sprovođeno u EU).

- ,,Sjedinjene Američke Države su 2009. godine donele Američki progam za oporavak i reinvestiranje i paket finansijskih podsticaja od čak 820 milijardi dolara; mere su išle u pravcu smanjenje poreza za srednji sloj i privredu, te rasta izdataka za infrastrukturu, socijalne namene, nauku, obrazovanje i zdravstvo; u skladu sa kenzijanskim preporukama, najveći multiplikativni efekat imali su upravo direktni izdaci za potrošnju i infrastrukturu, dok su efekti smanjenja poreza oko 275 milijardi dolara "[13];

- ,,Evropska unija je formirala Evropsko finansijsko stabilizaciono sredstvo u maju 2010. godie kako bi prevazišla teškoće sa javnim dugom. Takođe, formirala je i Evropski finansijski stabilizacioni mehanizam u januaru 2011. godine, a potpisan je i Fiskalni ugovor u decembru 2011. godine (sa izuzetkom Velike Britanije i Češke), kako bi ojačala fiskalnu disciplunu i ojačala mere štednje u javnim finansijama. Ključne mere ovog ugovora su: smanjenje javnog duga i budžetskog deficita, smanjenje socijalnih izdataka, niže plate i zamrzavanje plata u javnom sektoru, otpuštanje radnika i rast nezaposlenosti"[14] .

Takođe, značajne mere za prevazilaženja posledica ekonomske i finansijske krize bile su usmerene na strukturne reforme, a najvažniji pravci ovih reformi bili su:

- reforme u bankarskom sektoru – jačanje regulacije, vraćanje poverenja u banke, mere sa ciljem prevencije rizičnog poslovanja, određivanje adekvatnosti kapitala, povećanje transparentnosti poslovanja banaka i finansijskih institucija, garancija depozita i uklanjanje kontaminirane rizične aktive; nacionalizacija velikog broja banaka, osiguravajućih društava i ostalih finansijskih institucija, kao i jačanje uloge države;

- ,,napuštanje neoliberalizma fridmanovskog tipa u teoriji i praksi i povratak na scenu kenzijanske doktrine o državnom intervencionizmu, regulaci ji, javnoj svojini, nižim kamatama i većem značaju državne potrošnje i fiskalne politike"[15] ;

- vodeće zemlje sveta razmatraju pitanja socijalne i političke reforme koje bi trebalo da vode u pravcu smanjenja nejednakosti raspodele dohotka u društvu, smanjenju profitnih margina, reformi radnog zakonodavstva u pravcu većeg motivisanja zaposlenih.

---

[13] Dimitrijević, B., Fabris, N., Vladušić, Lj., Radović, M., & Jandrić, M., 20 16, Ekonomska politika – regionalni aspekti, Beograd, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu; str. 500;
[14]Dimitrijević, B., Fabris, N., Vladušić, Lj., Radović, M., & Jandrić, M., 2016, Ekonomska politika – regionalni
[15]B., Fabris, N., Vladušić, Lj., Radović, M., & Jandrić, M., 2016, Ekonomska politika – regionalni aspekti, Beograd, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu; str. 501;

ZAKLJUČAK

Velike revolucionarne i inovativne ideje u ekonomskoj nauci, uglavnom, su nastajale kada su se u ekonomskoj i privrednoj aktivnosti javljale krize, ili određeni ekonomski problemi, koje dotadašnji važeći naučni stavovi nisu mogli da reše, ili se javljala nekonzistentnost sa postojećom teorijom ekonomske misli. Jednu od ovakvih revolucija doneo je Džon Majnard Kejns i kenzijanska ekonomska misao.

Kejns je duboko kritikovao dotadašnji ekonomski sistem i stavove koji su preovladavali u naučnim ekonomksim krugovima. Napušta ideju savršenog tržišnog mehanizma, Sejov zakon tržišta i trenutno prilagođavanje tržišta optimumu. Uvodi značajno razdvajanje mikro i makro ekonmskih dešavanja, postajući tako ,,otac“ makroekonomije. Zalaže se za državnu intervenciju u ekonomiji, naglašavajući nesposobnost tržišnog mehanizma da prevaziđe situacije koje ga izbacuju iz ravnoteže, što je potvrdila tadašnja ekonomska kriza 1929. godine i pad berze. Svoju analizu je usmerio na kratak rok, kritikujući dotadašnje isključivo posmatranje dugog roka. Smatra da kreatori ekonomske politike ,,moraju“ da se aktivno uključe u rešavanje ekonomske krize kroz mere ekonomkse politike, najpre kroz podsticanje agregarne tražnje u uslovima recesije i usporavanja ekonomksih aktivnost, dok u uslovima ekspanzije akcenat je stavljen na obuzdavanja ekonomske aktivnosti i sprečavanja pregrevanja.

Kriza 2008. godine je dovela u pitanje dotadašnje stavove naučne i stručne javnosti, kao i dominaciju monetarističke ekonomske naučne misli. Preduzete mere, sa ciljem sprečavanja još veće krize i dramatičnih dešavanja, kao i sanacije nastale štete, ukazuju da tržišni mehanizam nije mogao da odgovori na dešavanja i propuste u ekonomijama širom sveta, kao i da prilagođavanje tržišta nije ni brzo ni jednostavno. Dolazi do značajnog mešanja države u ekonomiju, povećava se regulativa bankarskog i ekonomskog sistema, kao i značajno upumpavanje novčanih sredstava u privredu.

Mere za rešavanje krizne situacije obuhvataju vođenje aktivne ekonomske politike. Podrazumevaju aktivno uključivanje donosioca ekonomske politike u process rešavanja krize. Mere monetarne politike usmerene su na smanjenje referentne kamatne stope kako bi posle duple recesije podstakle privrednu aktivnost i investicije. Izvršena je i konsolidacija i reforma finansijskog sektora: izvršena je dokapitalizacija i nacionalizacija pojedinih banaka, kako bi se sprečio bankrot i bankarska panica. Fiskalna politika je usmerena na mere podsticanja agregatne tražnje (kontraciklične kenzijanske mere, karakteristično za SAD) i na mere štednje (sprovođeno u EU). Takođe, značajne mere za prevaliženja posledica ekonomske i finansijske krize bile su usmerene na strukturne reforme; reforme u bankarskom sektoru – jačanje regulacije, vraćanje poverenja u banke, mere sa ciljem prevencije rizičnog poslovanja, određivanje adekvatnosti kapitala, povećanje transparentnosti poslovanja banaka i finansijskih institucija.

LITERATURA

1. Blanšar, O., 2012, *Makroekonomija*, Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu;

2. Dimitrijević, B., Fabris, N., Vladušić, Lj., Radović, M., & Jandrić, M., 2016, *Ekonomska politika – regionalni aspekti*, Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu;

3. Jakšić, M., Praščević, A., 2011., *Istorija ekonomije*, Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu;

4. Jakšić, M., Praščević, A., 2011., *Makroekonomska analiza*, Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu;

5. Kejns, Dž., 1936, *Opšta teorija zaposlenosti, kamata i novca*, Beograd: Kultura, 1956;

6. Sangmu, A., 2013, *Istorija ekonomskih ideja*, Beograd: Službeni glasnik;

7. Smith, A., 1776/1994, *An Inquiry into the Nature and the Causes of the Wealth of Nations*, New York: Random House;

8. Tasić, S., 2012, *Svetska ekonomska kriza: dileme i rešenja*, Beograd: Službeni glasnik;